

"РЕЗИДЕНЦІЯ ОРЛИКА".

АРХІВНІ ЗНАХІДКИ
(XV–XVIII СТ.).
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ,
ВІДНОВЛЕНА З АРХІВІВ
ШВЕЦІЇ, ЛИТВИ, ПОЛЬЩІ,
ТУРЕЧЧИНИ І БОЛГАРІЇ
В РАМКАХ ПРОЄКТУ
МІНІСТЕРСТВА
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ
УКРАЇНИ

Харків
«ФОЛІО»

Частина 1

ДОКУМЕНТИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
В ЛИТОВСЬКИХ ЗІБРАННЯХ РУКОПИСІВ

Археографічна передмова до першої та другої частини

Документи із рукописних зібрань Вільнюса (20 документів) та Кракова (24 документи) охоплюють період XV — початку XVIII ст. Краківські документи відчутно доповнюють український дипломатарій правобережного козацтва та Низового війська. Останнім менше пощастило в порівнянні з Лівобережним Гетьманатом, документи якого збереглися значно краще. Ці акти є чудовими зразками тогочасної ділової української мови, що демонструють проникнення живого мовлення в ділову практику. Документи ілюструють прагнення та політичні ідеї правобережного козацтва, які станом на початок 1670-х рр. не надто відрізнялися від тих першопричин, що частково призвели до повстання Богдана Хмельницького (вольності козацтва, визнання православної Церкви, право на власне самоврядування тощо). Особливо виразною є позиція низовців (січового козацтва), що в своїй інструкції до послів називають себе Військом Запорозьким «правдивим», вимагають аби вибори гетьмана відбувалися лише на Січі та просять короля надсилати клейноди у «столицю» на Січ. Цей без перебільшення унікальний документ частково проливає світло на політичні погляди низового товариства. Дана інструкція кидає виклик простим поясненням конфліктів та розбіжностей між низовцями та городовим козацтвом з полків Правобережжя та Лівобережжя, що зводяться до тез про непостійну політичну орієнтацію січовиків чи то взагалі характеризують їх як зрадників і популістів. На додачу, означення Коша як своєї столиці виразно вказує на розуміння низовців самих себе як окремої держави. Подальші знахідки подібних джерел допоможуть значно краще зрозуміти різнонаправленість та багатопроєктність українських політичних ідей в XVII ст.

Документи друкуються дипломатичним способом. Відтворені слов'янські літери, що нині вийшли з ужитку: «s», «8», «ъ», «ы», «ѣ», «ѧ», «А», «w», «ž», «Ѱ», «ø», «v». Збережено вживання латинських букв, що подекуди зустрічаються в тексті. У документах XV — середини XVII ст. варіанти букви, що нині є окремими буквами «е» та «є» (е вузьке та е широкое), позначаються більш ближчою до тогочасного написання буквою «е», тоді як в пізніших — «е». На позначення лігатурного написання «wt» вжита відповідна графема «w̃». У листах Петра Дорошенка, Івана Мазепи та Пилипа Орлика, для тогочасного позначення звука «ї», відтворено сполучення букви «и» та відповідного діакритичного знаку — «й̇». Єрик передано знаком апострофа. Незначна кількість діакритичних знаків, що лишилися, не передаються. Надрядкові літери вносяться в рядок і позначаються

курсивом. Титла та скорочення розкриваються в круглих дужках, за винятком сполучення «гсдрь» та його похідних. Реконструйовані частини тексту поміщаються в квадратні дужки. Втрачені місця та пропуски в текстах документів позначаються квадратними дужками з трикрапками. Орфографія та пунктуація наближені до сучасних правил правопису. Завершення сторінки (крім кінцевої) позначається двома скісними рисками. Для документів XV ст. також позначається завершення рядка вертикальною рисою. Кожен документ супроводжується археографічним заголовком, що містить датування (за тим стилем, що вжитий у першоджерелі) з коротким змістом, перекладом на сучасну українську мову та описом печаток, археографічною легендою з вказівкою на місце зберігання — архівним шифром. Акти, що перевищують одну сторінку, на початку наступної, містять архівну нумерація в квадратних дужках.

*Олег Однороженко,
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник Інституту історії Литви
та Інституту української археографії
та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України
Андрій Кравцов,
науковий співробітник
Інституту спеціальних історичних дисциплін
Музею Шереметьєвих*

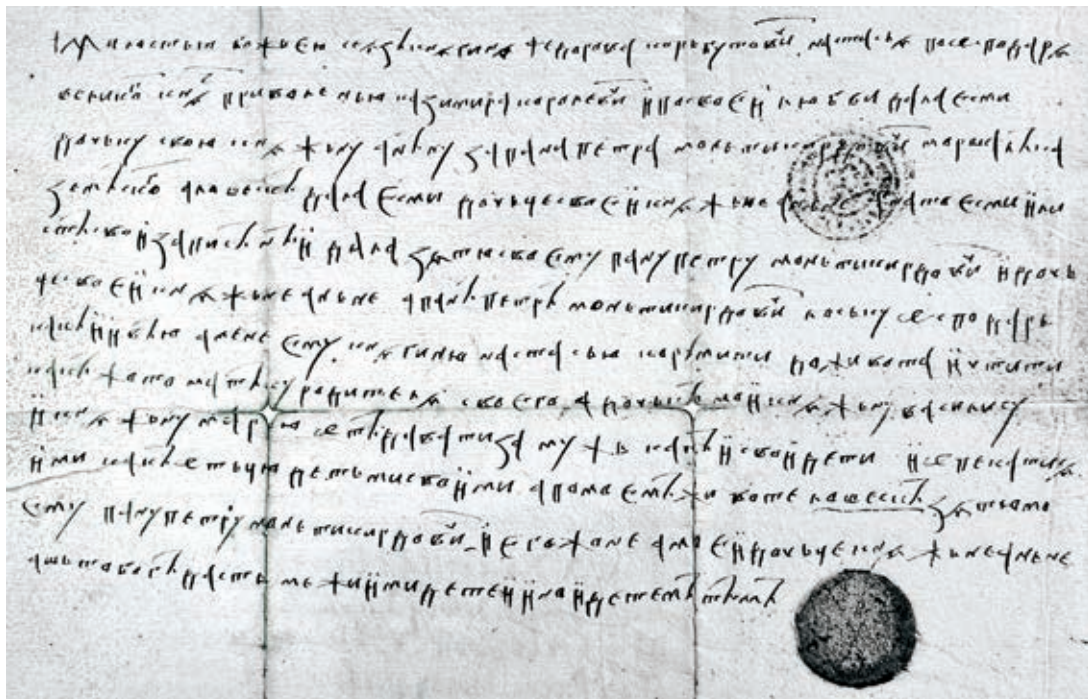
* * *

Скорочення назв архівних установ:

- BCz** — Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie
(Бібліотека князів Чарторийських в Кракові)
LMAB — Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka
(Бібліотека Академії наук Литви імені Врублевських)
LNMB — Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
(Литовська національна бібліотека імені Мартінаса Мажвідаса)
LVIA — Lietuvos valstybės istorijos archyvas
(Литовський державний історичний архів)
VUB — Vilniaus universiteto biblioteka
(Бібліотека Вільнюського університету)

**Запис княгині Настасії Федорової Корибутовичової
міста Лоськ своїм дочці Ганні Федорівні Корибутівні
та зятю земському маршалку Петру Монтигирдовичу**

1444/1447

+ Милостью Божьею, се азъ княгиня Федорова Корьбутович(а) Настасья, по вспомо- дару | великог(о) княз(а) приволенью Казимира королевич(а), и по своей любви, дала есми | дочку свою, княжну Аньну, за пана Петра Моньтикирдович(а) моршалька | земьског(о), а Лошескъ дала есми дочьце своей княжне Аньне. А на то есми и ли|сть свои записьныи дала затю своему пану Петру Моньтикирдович(у) и дочь|це своей княжне Аньне.

А панъ Петръ Моньтикирдович Лоську всподарь, | какъ и Ивъю, а мене ему княгиню Настасью корьмити до живота и чтити, | какъ жо то матьку родителя сво- его, а дочьки мои, княжну Василису, | и княжну Марью, штьдавати за мужъ, какъ и свои дети, и шпекатиса | ими какъ штьцю детьми своими. А по моемъ животе Лош- ескъ затю мо|ему пану Петру Моньтикирдович(у) и его жоне а моєи дочьце княжне Аньне. |

А шьто Богъ дасть межи ими детеи ино и детемъ тымъ.

Переклад

Божою милістю, я княгиня Федорова Корибутовича Настасія, господаря великого князя, волею королевича Казимира, і з власної любові, дала свою дочку, княжну Анну, за пана Петра Монтигирдовича маршалка земського, а Лоськ дала дочці своїй Анні. А на те й свої листи записні дала своєму зятю пану Петру Монтигирдовичу та своїй дочці княжні Анні.

А пан Петро Монтигирдович господар Лоська, як і Ів'я, має мене княжну Настасію годувати до смерті та шанувати, як матір родительку свою, і дочок моїх, княжну Василису, і княжну Марію має віддати заміж, як і своїх власних дітей, і піклуватися про них, як батько про власних дітей. А після моєї смерті Лоськ залишається моему зятю пану Петру Монтигирдовичу та його дружині а моїй доньці княжні Анні.

І нехай Бог дарує їм дітей, і їхнім дітям.

Документ засвідчено печаткою княгині Настасії Федорової Корибутовичової:

В полі печатки знак у вигляді двох гаків.

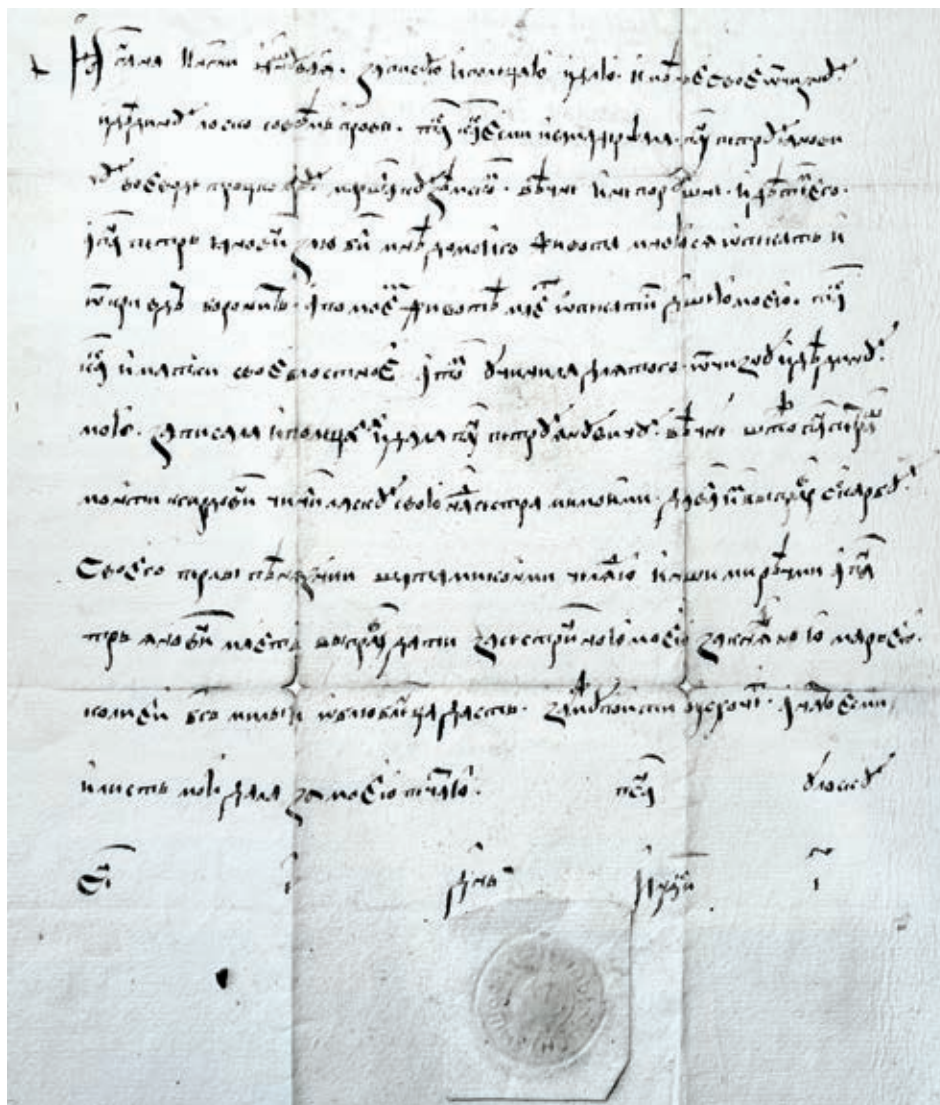
Напис по колу: + ПУАТЬ НАС КОРИБЪТОВО
кругла, розмір 21 мм.

паперово-воскова, чорний віск, кустодія відірвана.

Дж.: LMAВ, F 43-11304.

**Запис княгині Ганни Федорівни Корибутівни Лоської
міста Лоськ троцькому воєводі та земському маршалку
Петру Яновичу Монтигирдовичу**

5.IX.1491, Лоськ

+ ІА, Ганна кн(а)г(и)ни ІАншдбаа, записдю и полецаю и даю имѣньє свое ѿчизнѣ | и дѣдинѣ Лоско со всѣмъ про все, так как есми и сама держала, пану Петрѣ ІАнови|чѣ воєводе троцькомѣ, маршалкѣ зѣмском(ѣ) вѣчнє и непорѣшнє, и дѣтем его. | А пан Петръ ІАнович злюбил мнѣ, до моего живота, мною шпекать и | ѿ кривдѣ боронить. А по моемъ

животѣ маєт впекатис д(Ѹ)шею моею, так | как и матки своє влостное. А том Ѹчинила
дла того ѿчизнѣ и дѣдинѣ | мою, записала и полецала и дала пану Петрѣ Анѣвичѣ вѣчне,
што ж пан Петраш | Монтигирдович чинил ласкѣ свою над сестрами моими, давал им
выправу с скарбѣ | своего перлы, пѣназми, шатами, конми, челядью, иншими рѣчми.
А пан | [Пѣ]трѣ Анович маєт выправу дати за сестричною моею за княжною Марьею,
| коли ей Б(о)гѣ милый ѿблюбленца дасть замѣж поити оусхочет.

А на то єсми | и листь мои дала за моею печатю.

П(и)сан ѣ Лоскѣ. |

Сен(тѣбра) Є д(є)нь индик(т) І.

Переклад

+ Я, Ганна, княгиня Яншувая, записую та доручаю маєток свій, отчизну та ді-
дизну Лоськ із усім про все, так як я сама володіла, пану Петру Яновичу, воєводі
троцькому, маршалку земському, вічно і непорушно, і його дітям.

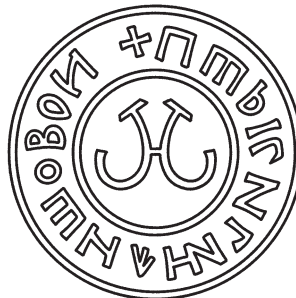
А пан Петро Янович зажадав мною опікуватися до моєї смерті та від кривди
боронити. А по моїй смерті має опікуватися моєю душею, так як власною матір'ю.
А тому склала для тієї отчизни та дідизни моєї, записала та доручила і дала пану
Петру Яновичу вічне, що пан Петраш Монтигирдович має виявляти милість до
моїх сестер, давати придане зі свого майна перли, гроші, одяг, коні, слуг та інші
речі. А пан Петро Янович має придане дати для моєї племінниці княжни Марії,
коли Бог дасть їй коханого та вона заміж піти захоче.

А на то свого листа дала під своєю печаткою.

Писано у Лоську.

5 Вересня 10 індикта.

Документ засвідчено печаткою княгині Ганни Федорівни Корибутівни Лоської:

В полі печатки знак у вигляді двох гаків.

Напис по колу: + ПТЪ КНГНН АНШОВОИ
кругла, розмір 25 мм.

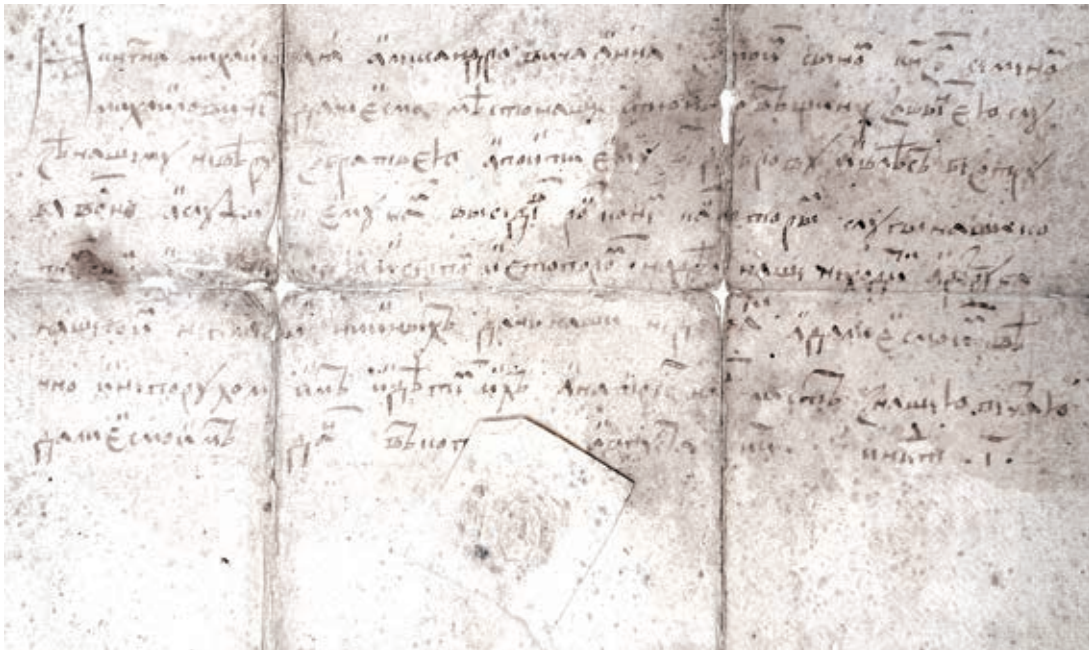
паперово-воскова, чорний віск.

Дж.: LMAВ, F 43-11309.

3

**Надання землі Стюньковщини за Винею княжому слугі Невіру
від княгині Анни Сангушківни, дружини Михайла
Олельковича князя Копильського (1440–1454) і Слуцького
(1454–1481), та її сина Семена Михайловича Олельковича
князя Слуцького та Копильського (1481–1503)**

28.VIII.1492, Копиль

Іа кн(я)гина Михаиловаѧ Александровича Анна, зъ моим сыном кн(я)зем
Семеном | Михайловичем, дали есмо мѣсто наше Стюньковъщину за Вынею слѣ|зѣ
нашемѢ НевѣрѢ зъ братьею. А поити емѢ въ дѣбровѢ и в лѣсѣ без отрѣ|ба волно,
а слѣжити емѢ нам выседеѣ рок конѣм, как которыи слѣгы наши Ко|пильскіи. А им
волна и серпом, и топором на дѣла наше не ходити, а розрѣба | нашего им не пла-
тити, ни иныхъ дачъ наших не давати. А дали есмо им вѣ|чно и непорѣхомо имѣ
и дѣтем ихъ. А на то сѣс наш листъ зъ нашею печатю | дали есмо имѣ. Дан въ Копыли,
авгѣста КИ индикт І.

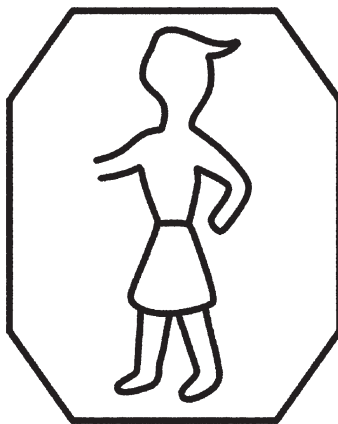
Переклад

Я княгиня Михайлова Олександровича Анна, з моїм сином Семеном Михайловичем, ми дали наше місто Стюньковщину за Винею нашому слугі Невіру з братією. А піти йому в діброву і в ліс дозволяється без виділення їх у власність, а він має служити нам рік конем, щоб вибути строк звільнення від повинностей і податків, так як деякі наші слуги Копильські. А їм воля і серпом, і топором на діла наші не ходити, а розподілу нашого їм не платити, ні якої нашої данини не давати. А ми дали їм вічно і непорушно їм і їхнім дітям.

А на то цей наш лист з нашою печаткою ми дали.

Даний в Копилі, 28 серпня 10 індікта.

Документ засвідчено печаткою княгині Анни Сангушківни:

В полі печатки рицар.
восьмикутна, розмір 9 × 7 мм.
паперово-воскова, чорний віск.

Дж.: LVIA, f. 1280, ap. 1, b. 2189, l. 43.

4

Продажний лист князя Василя Михайловича Ружинського його дружини Настасії пану Івану Єсмановичу на частину маєтку

24.II.1522, Більськ

Іа кн(я)зь Васи́леи Михайлович Рѣжинский, из своєю кн(я)г(и)нию Настасею, сознаваемъ сами на себе симъ нашимъ листомъ, никимъ не припужени, по своєї доброй воли продали єсмо, весполек из жоною своєю Настасею, од дѣтеи своих, и од ближних своих, имѣ́ня своего *част*, на *котре* на вечность своякѣ своемѣ панѣ Иванѣ Єсмановичѣ за сѣмдѣсят копъ грошей литовскихъ, педѣсать пеннажи.

Іно, іа кн(я)зь Васи́леи, из жоною своєю Настасею, вжо не маємъ ся в тѣе ѣстѣпати, ни дѣти наши, ани ближни наши, бо єсмо то продали на вечность своякѣ своемѣ пану Иванѣ Єсмановичѣ. Нехаи онъ то держитъ, его жона, его дѣти и его ближнии. Как тоє имѣ́не само ся в собе здавна маєтъ, и как тоє имѣ́не небожчик *тестъ* *наш* пан Левко ловчий держалъ, и как іа князь Васи́леи, из жоною своєю Настасею держалъ, со всимъ зъ тымъ, на себе ничого не оставляючи, слѣгами пѣтными и людьми тяглыми, землями бортными и пашными, сеножатми и рѣчками, и ставы, и со всеми их вжитки, што к томѣ имѣ́ню давно прислухает, и как ѣ господарскихъ привилеяхъ стоитъ, из челядѣ невольною, и со всимъ збожемъ, и быдлом, што на тотъ часъ въ том дворѣ было, со всимъ тымъ, на себе ничого не оставляючи, продали єсмо весполекъ из жоною своєю Настасею вечно и непорѣшно.

А при том *были* люди добрыє панъ воить Рѣсинъ воить мѣста Белского, а панъ Іакѣбъ городничий пана воеводы виленского его милости, и панъ Станиславъ намѣстникъ белский пана Иванов слѣжебникъ Редко, а Петрокъ мещанинъ белский *лентвоит*, а Ивана Монцовича сын Пашко.

А просили єсмо вышѣи писаных панов, для лѣпшого твердости, *и*ж бы их м(и)л(о)сти печати свои приложили к сѣмѣ нашомѣ листѣ. И их м(и)л(о)сти на нашо чолом бите и печати приложили к сѣмѣ нашомѣ листѣ. Для лепшого твердости іа кн(я)зь Васи́леи и своєю жоною кн(я)г(и)нею Настасею и свою печат приложили к сѣму нашомѣ листѣ.

П(и)сан в Белскѣ, фѣв(рала) КД ден, индикта Ѡ.

Переклад

Я князь Василій Михайлович Ружинський, зі своєю княгинею Настасією, підтверджуємо особисто цим нашим листом, без будь-якого примусу, по своїй добрій волі, що продали, разом зі своєю дружиною Настасією, від своїх дітей, і від своїх ближніх, частину свого маєтку навечно своєму свояку пану Івану Єсмановичу за сімдесять коп грошей литовських, п'ятдесят пенязей.

Так, я князь Василій, зі своєю дружиною Настасією, вже не маємо вступати, ні наші діти, а ні наші ближні, бо ми то продали навечно своєму свояку Івану Єсмановичу. Нехай він то тримає, його дружина, його діти та його ближні. Як той свій маєток віддавна маю, і як той маєток наш *тестъ* *небіжчик* пан Левко ловчий тримав, і як я князь Василій, зі своєю дружиною Настасією тримав, з усім тим, на себе нічого не

залишаючи, зі слугами путними та людьми тяглими, землями бортними та пашними, сіножатями та річками, і ставами, і з усіма їхніми угіддями, що до того маєтку давно належить, і як у господарських привілеях стоїть, із челяддю невільною, із усім своїм збіжжям, і худобою, що на той час у тім дворі були, і з усім тим, на себе нічого не залишаючи, ми продали, разом зі своєю дружиною Настасією, навечно та непорушно.

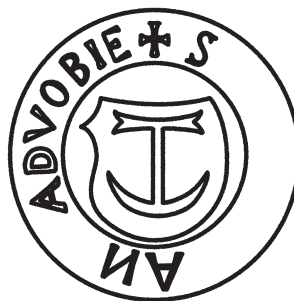
А при тому були люди добрі пан війт Русин, війт міста Більського, а пан Якуб, городничий пана воєводи віленського його милості, і пан Станіслав Редько, намісник більський пана Іванов возний, а Петрок міщанин, лентвійт більський, а Івана Монцовича син Пашко.

А ми просили вищезгаданих панів, для кращого підтвердження законності, аби ще їх милості печатки прикладали до цього нашого листа. І їх милості на наше прохання і печатки приклали до цього нашого листа. Для кращого підтвердження законності я князь Василій зі своєю дружиною княгинею Настасією і свою печатку приклали до цього нашого листа.

Писано у Більську, лютого 24 дня, індікта 9.

Документ засвідчено чотирма печатками:

1. Більського війта Русина:

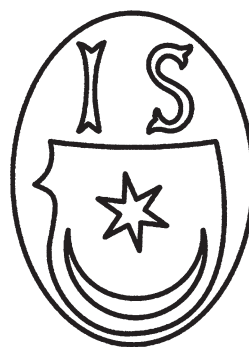

В полі печатки турнірний щит, на якому знак у вигляді літери Т над півмісяцем, що лежить рогами догори.

Напис по колу: + S ... АИ ... ADVO BIE
кругла, розмір 19 мм.

паперово-воскова, природній віск.

2. городничого віленського воєводи Якуба:

В полі печатки турнірний щит, на якому шестипроменева зірка над півмісяцем, що лежить рогами догори (герб Леліва); згори літери: IS.

овальна, розмір 15 × 11 мм.

паперово-воскова, природній віск.

3. служебника та намісника більського Станіслава Редька:

В полі печатки знак у вигляді прямокутника у супроводі трьох хрестиків, лілії, трикутника та двох прапорців.

восьмикутна, розмір 11 × 8 мм.

паперово-воскова, природній віск.

4. лентвійта та міщанина більського Петрока:

В полі печатки турнірний щит, на якому лапчастий хрестик над двома мисливськими ріжками; згори літери: SP.

овальна, розмір 17 × 13 мм.

паперово-воскова, природній віск.

Дж.: LMAV, F 20-2, I. 3.

ЗМІСТ

Вступне слово Міністра закордонних справ України <i>Андрія Сибіги</i>	3
Звернення від Національної бібліотеки імені Святих Кирила і Мефодія, Софія, Болгарія. Доцент Каліна Іванова, директор (National Library “St. St. Cyril and Methodius”, Sofia, Bulgaria; Assoc. Prof. Kalina Ivanova, Director)	5
Звернення від Дарюса Жеруоліса, Директора Литовського державного історичного архіву (Darius Žeruolis, Director of the Lithuanian State Historical Archives)	8
Звернення від Карін Острьом Іко, Національного Архіваріуса Швеції, Шведські національні архіви (Karin Åström Iko National Archivist of Sweden Swedish National Archives)	11
Передмова наукового редактора	15

Частина 1

ДОКУМЕНТИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ЛИТОВСЬКИХ ЗІБРАННЯХ РУКОПИСІВ (Олег Однороженко, а також Юрій Мицик, Валентина Бочковська, Віктор Брехуненко, Орест Заяць)

Археографічна передмова до першої та другої частини.	31
1. Запис княгині Настасії Федорової Корибутовичової міста Лоськ своїм дочці Ганні Федорівні Корибутівні та зятю земському маршалку Петру Монтигирдовичу.	33
2. Запис княгині Ганни Федорівни Корибутівни Лоської міста Лоськ троцькому воєводі та земському маршалку Петру Яновичу Монтигирдовичу. . . .	35
3. Надання землі Стюньковщини за Винею княжому слугі Невіру від княгині Анни Санґушківни, дружини Михайла Омельковича князя Копильського (1440–1454) і Слуцького (1454–1481), та її сина Семена Михайловича Омельковича князя Слуцького та Копильського (1481–1503).	37
4. Продажний лист князя Василя Михайловича Ружинського та його дружини Настасії пану Івану Єсмановичу на частину маєтку.	39

5. Визнаний лист житомирського державці Щасного Петровича Герцика Каленику Ходичичу щодо поділу маєтностей у Київському та Полоцькому повітах.	42
6. Продажний лист пана Войтеха Войтеховича Носиловського підляському воєводі та господарському маршалку Івану Богдановичу Сопізі на озера в Переломському повіті.	46
7. Визнаний лист Щасного Петровича Герцика Федору Ходичичу щодо поступки маєтності Кокотове на Росі.	50
8. Продажний лист пана Юрія Федоровича Хребтовича його сестрі пані Ганні Мартинівні Хребтовні Мартиновій Поцотковській на маєтність Корейвишки.	54
9. Лист канівського старости Никифора Васильовича Бобоеда до справці Київського воєводства князя Володимира Юрійовича Дубровицького Гольшанського..	60
10. Благословення митрополита Київського, Галицького та всієї Руси (1534–1556) Макарія II на призначення Єрмоли священником віленської церкви св. Йоана.	63
11. Привілей на шляхетство та герб господарському коморнику Зеницю Федору Мартиновичу Миленьському..	66
12. Лист луцького, брацлавського та вінницького старости Богуша Федоровича князя Корецького до пана Василя Федоровича Гулевича Затурського в справі його наїзду на маєтність луцької вірменської церкви село Цеперів.	69
13. Благословення митрополита Київського, Галицького та всієї Руси (1556–1568) Сильвестра Бількевича берестейському протопопу Петру..	75
14. Дарчий лист Ганни Миколаївни Остиковни її чоловіку князю Льву Олександровичу Сангушковичу Кошерському на маєток Ганута в Ошмянському повіті.	78
15. Випис із брацлавських гродських книг усного зізнання возного Брацлавського воєводства Дмитра Щикитинського щодо передачі Федором Немишем Матейковським маєтності Матейковці смоленському воєводі Філону Кміті Чорнобильському.	85
16. Квит старшого Війська козаків низових і руських Яна Оришевського старцю та мужам Любошанської волості.	91
17. Судовий позов переяславського магістрату міщанину Кіндрату Цивці.	94
18. Нобілітаційний привілей канівському полковому писарю Остафію Полоницькому за військові заслуги та на виконання умов Гадяцької угоди 1658 р.	96

19. Лист гетьмана Івана Самойловича до великого литовського підскарбія Бенедикта Павла Сопіги.	102
20. Лист гетьмана Івана Мазепи до віленського воєводи та великого литовського гетьмана Яна Казимира Сопіги.	107

Частина 2

ДОКУМЕНТИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В БІБЛІОТЕЦІ ЧОРТОРИЙСЬКИХ У КРАКОВІ (Олег Однороженко, Андрій Кравцов)

1. Інформація Війська Запорозького Низового послам до польського короля та комісарів.	113
2. Лист гетьмана Петра Дорошенка до посла Яреми Петрановського.	116
3. Лист старшини Правобережного Гетьманату до кошового та товариства Війська Запорозького Низового.	118
4. Лист брацлавського полкового судді Олексія Гуторки до польського короля. ...	128
5. Лист чигиринського полковника Якова Корицького до польського короля.	131
6. Лист корсунського полковника Федора Кандиби та старшини до польського короля.	134
7. Лист піхотного полковника Семена Кияшка до польського короля.	137
8. Лист генерального обозного Івана Гулака до польського короля.	140
9. Лист торговицького полковника Стефана Щербини до польського короля.	143
10. Лист кальницького полковника Гаврила Коваленка до польського короля.	146
11. Лист піхотного полковника Кості Даниловича до польського короля.	149
12. Лист паволоцького полковника Григорія Михайловича Гамалії до польського короля.	152
13. Лист комонного полковника Івана Канівця до польського короля.	155
14. Лист білоцерківського полковника Стецька Бутенка до польського короля.	158
15. Лист генеральних суддів Правобережного Гетьманату Прокопа Бережецького та Семена Половця до польського короля.	161

16. Лист уманського полковника Григорія Білогруда до польського короля.	164
17. Лист подільського наказного полковника Андрія Зеленського до польського короля.	167
18. Лист запорозького піхотного полковника Івана Гладкого до польського короля.	170
19. Лист піхотного сердюцького полковника Кіндрата Жеребила до польського короля.	173
20. Лист канівського полковника Матвія Павловича до польського короля.. . . .	176
21. Лист гетьмана Дем'яна Ігнатовича до польського короля Михайла Корибута Вишневецького.	179
22. Інструкція гетьмана Михайла Ханенка козацьким послам на вальний сейм. . .	181
23. Присяга козаків, міщан та посполитих м. Умань польському королю та гетьманові Михайлові Ханенку.	190
24. Лист гетьмана Пилипа Орлика до кошового отамана та всього товариства Війська Запорозького Низового.	193

Частина 3

ТАЄМНІ ОПЕРАЦІЇ І ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕТЬМАНА ПИЛИПА ОРЛИКА. ПЕРЕЛІК КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ, ШИФРИ І ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ КАРЛА XII (Марина Траттнер, а також Ян Міспелаере, Карін Боріквіст Л'юнг, Габріель Вроллі, Крістіна Петухова, Наталія Дробязко, Марина Хармак, Наталія Реброва, Валентина Бочковська, Станіслав Пархоменко, Євген Луняк)

1. Таємні операції родини гетьмана Пилипа Орлика. Псевдоніми. Меморіал Пилипа Орлика	201
2. Свідчення гібридної війни і корупції московитів, а також провокації голоду серед окремих підрозділів армії шведського короля Карла XII, польського війська і підрозділів київського воєводи	211
3. Урбанович та Еперієші — представники визнаної Польської республіки	217
4. Зашифрована інформація про Україну. Шифри Військової канцелярії шведського короля Карла XII.	221
5. Лист до гетьмана Пилипа Орлика про зміну шифрів.	229

6. Фінансова звітність щодо витрат на козаків. Том 28. 1709—1714 роки. Позики грошей у Івана Мазепи та Андрія Войнаровського для потреб шведської армії. Приклади документів 231
7. Інші фінансові розрахунки. Фінансова звітність щодо витрат на козаків. Документи з 25 тому. 1709—1711 роки. Перелік козацького штабу і армії, яка послідувала за Іваном Мазепою і Карлом XII до Бендер, після Полтавської битви. Фінансова звітність Пилипа Орлика. 244
8. Перелік Козацького Штабу і Армії, який не демонструє, повної кількості армії, якою вона була на момент перевірки 28 жовтня 1710 року, а лише надає перелік тих, кому Його Королівська Величність благодатно передав виплати 250

Частина 4

ОСМАНСЬКО-ТУРЕЦЬКІ ДОКУМЕНТИ ЧАСІВ ГЕТЬМАНА ПИЛИПА ОРЛИКА З АРХІВІВ ТУРЕЧЧИНИ І БОЛГАРІЇ (Олександр Середа, а також Ферідун Еміджен, Саліх Кахріман, Марія Капіцин)

1. Султанський наказ Девлет II Герай хану щодо розміщення козаків Орлика в Молдові. ~ 1709—1710 р. 261
2. Донесення щодо османських успіхів у Прутській війні. 27.05 — 12.07.1711 р. . . . 264
3. Копія султанського наказу Очаківському паші щодо розміщення козаків на османських володіннях. 07—14.08.1711 р. 267
4. Копія наказу вписаного до дефтеру щодо подорожі Пилипа Орлика до Стамбулу. 15.08.1711. 270
5. Копія наказу облаштування новоприбулих козацьких підрозділів до Бендер. 15.08.1711 272
6. Чернетка наказу султана Пилипу Орлику щодо ремонту фортеці Бендер ~ 1711—1715 р. 274
7. Копія султанського фермана щодо розміщення Пилипа Орлика в місті Сіроз, Греція. 10.05.1722 276
8. Хюджет кадія Сірозу щодо фінансового забезпечення Пилипа Орлика. 10.05—07.06. 1723. 279
9. Переклад листа до Кримського хана щодо промислів Запорізьких козаків на солених озерах північного Криму, після їх виходу з Олешків. 06.08.1728 . . . 284

10. Доповідь гетьмана Пилипа Орлика до султана Махмуда I щодо стану козацької громади і прохання дозволу на повернення до війська. 26.07.1729.	287
11. Доповідь везіра щодо кореспонденції від Пилипа Орлика і Данила Апостола. 02.10.1730	294
12. Розписка за надане фінансування гетьмана Пилипа Орлика в Бендер. 26.06.1734.	297
13. Копія султанського наказу — охоронної грамоти для подорожі Пилипа Орлика, на прохання Григора Орлика. 06.12.1734.	299
14. Чернетка листа Кримського хана до султана щодо фінансування гетьмана Пилипа Орлика в фортеці Бендер. ~ 1734 — 1735 р.	301
15. Офіційна засвідчена розписка надання дев'ятимісячного фінансування від молдовського воеводи Лігора гетьману Пилипу Орлику. 15.01.1735	303
16. Письмові повідомлення до османського палацу. 03.02.1747	305